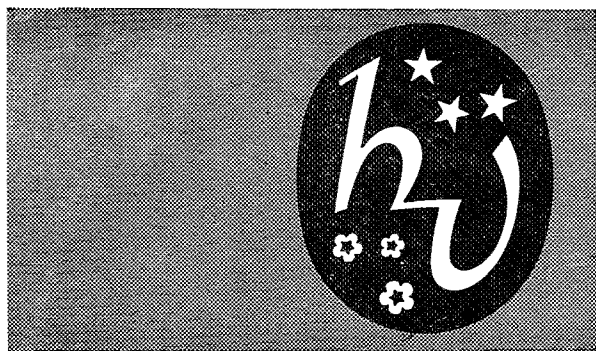

Achter de deuren van dit gebouw worden tragedies aanschouwd en gehoord, geschiedenissen van ontsporingen, van hartstochten, van misdaden uit ellende bedreven, van eenzaamheid, van dierlijkheid, van doortraptheid maar deze drie hebben alleen aandacht voor de knikker, die in de put is gevallen. Als wij in de 17e eeuw leefden, zou dit plaatje het materiaal zijn voor een bijpassend versje, het geheel een emblema; een vergelijking, een wijze les.

De vergelijking van het gerechtshof en de kinderen dringt zich op. De kinderen kunnen zo zorgeloos en onverantwoordelijk, zo intens en harteloos spelen omdat zij niets beseffen van wat zich achter de deuren afspeelt.

Wij, ouderen, kunnen nog plezier hebben en vreugde, kunnen genieten en lachen indien en voorzover wij onze ogen sluiten voor de tragedies, in het groot en klein in deze wereld. Beseffen wij goed wat er gebeurt in Kongo, Algiers, Laos, Zuid-Afrika, Cuba, Abessinië, opvallend en in het kleine overal in de wereld, niet in de krantenberichten komend; voelden wij onze verantwoordelijkheid voor de medemensen overal, dan zou het leven volstrekt ondragelijk zijn. Wij leven bij de gratie van onze kinderlijke en onverantwoordelijke houding. Wij spelen met een knikker voor een gerechtshof. Mooie vergelijking.

Is het wel juist, zoals het werd gesteld? Ten dele. Voelden wij onze verantwoordelijkheid voor alle medemensen steeds, dan zou er niets gebeuren, wij zouden verlamd worden. Wil er ondanks alles, een spoortje verbetering kunnen komen dan moeten wij ons kunnen terugtrekken als de kinderen met de knikkers. Niemand en niets is er mee gebaat als wij klagend neerzitten, lamgeslagen door zoveel onrecht, wreedheid, fanatisme, wanbegrip, verdriet. Ik hoop dat de Gaulle, dat Hammaršköld, dat Kennedy, dat Chroestjov veel met knikkers spelen voor de deur van het gerechtshof, dat zij lachen en onverantwoordelijk pret maken, zonder persfotografen, anders zou het er nog aanzienlijk slechter uitzien dan nu. Deze kinderen doen uiterst belangrijke dingen; zij spelen. Het zal de wereld ten goede komen als zij het niet geheel verleren.

Iedere dag is een nieuw begin

Het jaar 1960 werd niet gekenmerkt door opzienbarende gebeurtenissen, die het voor het Humanistisch Verbond noodzakelijk maakten zich teweer te stellen, zoals b.v. in 1959 wel het geval is geweest. Toen werd immers de nieuwe omroepwet ingediend, waarin geen recht op eigen zendtijd aan het Verbond wordt toegekend. Daardoor versilde 1960 opvallend van het daaraan voorafgaande jaar waarin, dank zij genoemde aanleiding, de Humanistische Luisterkring in korte tijd meer dan 25.000 leden kon noteren.

Het is in het na bijna 15-jarig bestaan van het H.V. al verschillende malen gebleken, dat een tegenslag of een nogal opvallende aanval vele sympathiserenden wakker schudt en een uitwerking heeft die niet in de bedoeling van de ontwerper van de maatregel of van de kritikas-ter heeft gelegen. Zo is het gekomen dat in 1952, na de berucht geworden woorden van de toenmalige minister Mr. Mulderij, die van mening was dat het humanisme „Stenen voor brood gaf”, het aantal leden van het H.V. met een flinke sprong toenam. Hetzelfde verschijnsel deed zich voor toen in 1953 het katholieke kamerlid magister Stokman in de Tweede Kamer een motie indiende waardoor de humanistische geestelijke verzorging in het middelpunt van de belangstelling kwam te staan.

Deze gang van zaken geeft te denken omdat hieruit de conclusie zou kunnen worden getrokken dat velen de betekenis van het H.V. voor zichzelf en voor hun medemensen niet geheel juist beoordeelen. Blijkbaar heerst nog bij velen de mening, dat het H.V. slechts een soort vakvereniging is, met als voornaamste taak het opkomen voor de rechten van de buitenkerkelijken.

Het lijkt er een beetje op alsof 1960 het jaar is geweest waarin een kentering ten aanzien van de erkenning van het moderne humanisme als levensovertuiging en van het H.V. als organisatie te constateren viel. Dezelfde Mr. Mulderij, die wij daarnet citeerden, bleek ditmaal als voorzitter van het interkerkelijk overleg in radiozaken, van mening dat ook de humanisten moeten deelnemen aan een gesprek op brede basis over de zendtijdproblemen, de eveneens aangehaalde magister Stokman gaf onlangs in de Tweede Kamer te kennen dat de verdraagzaamheid voor het algemeen welzijn een zo groot goed is dat zij moet worden toegepast op alle kerkgenootschappen en op alle richtingen zonder onderscheid, alsmede op verenigingen op levensbeschouwelijke grondslag die geen kerkgenootschappen zijn, maar die evenzeer aanspraak hebben op bescherming en tegemoetkoming vanwege de overheid.

Intussen, zolang het moderne humanisme op

nog zoveel terreinen en op nog zoveel wijzen achtergesteld en tegengewerkt wordt, is er nog geen reden tot overdreven optimisme. Wij denken in dit verband aan het feit dat nog altijd geen humanistische raadslieden in de kazernes worden toegelaten. Voorts aan de omstandigheid dat de subsidiëring van ons werk in de arbeiderskampen niet op gelijk niveau staat met die van de kerken en dat het voor een gevangene die geestelijke verzorging door een humanistische raadsman op prijs stelt nog altijd een hele toer is om die te krijgen.

Uit de Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond

In de wereld van vandaag kan het sein nog steeds op onveilig staan. Wij doelen op de verгуizing van menselijke waardigheid; op de heerschappij van politieke hartstochten over de geestelijke en menselijke waarden. Meer concreet gezegd denken wij daarbij aan nieuwe tuitingen van anti-semitisme, aan de gruwelen die in Algerije worden bedreven, aan de apartheidsonlusten in Zuid-Afrika, aan de vernederende behandeling die negers nog steeds ondergaan in Amerika en aan de bloedige tonelen in de Congo. Tenslotte, maar zeker niet in de laatste plaats denken wij dan aan de enorme hongersnood in grote delen van de wereld die te meer schrijnend is omdat in andere delen van diezelfde wereld vaak zo zelfvoldaan gewag gemaakt wordt van de hoogconjunctuur en van de steeds stijgende levensstandaard.

Ook in Nederland dreigen op dezelfde terreinen steeds weer gevaren. De alom blijkende onevenwichtigheid is voor een groot deel het gevolg van het chaotische karakter van onze tijd, van de omstandigheid dat traditionele bindingen verloren gingen, waarvoor geen of geen voldoende nieuwe binding, geen of geen voldoende geestelijke basis en achtergrond in de plaats kwam. Naar onze overtuiging wordt dit gemis niet aangevuld door te verwijzen naar de traditie, maar door de wezenlijke waarden opnieuw aan de orde te stellen. Een taak die uiteraard niet een opdracht voor het Humanistisch Verbond alleen is, maar waarbij het wel een belangrijke rol kan spelen. Mits het kan rekenen op de steun van de velen die zich tot nu

Slot op pag. 3

Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 1 - 2 januari 1961

Kritisch allerlei

Oud en Nieuw is voor ons vooral een feest: het feest van een gezellige avond met vrienden of kennissen, het feest van – onze geheelonthoudende geestverwanten houden het ons ten goede – van een gezellig glaasje geestrijk nat, en het feest van, niet in de laatste plaats, Wim Kan, die wij van harte sterkte toewensen nu het kabinet-De Quay afgetreden is. Onze behoefte aan de gebruikelijke „terugblik” is op zo'n feestdag in het algemeen niet zo groot als die van vele collega's.

Als wij op deze dag echter toch een klein stapje in die richting wagen, schrikt dat ons ook wel van verdere pogingen af. De berichten die ons in het afgelopen jaar bereikt hebben, met name op het gebied van de internationale politiek, waren helaas al heel weinig rooskleurig. Wij behoeven slechts de namen Algerije, Laos, Zuid-Afrika, Rhodesië, Kongo, Cuba, Guatemala te noemen, om aan te geven, dat zo'n terugblik weinig feestelijks te zien zou geven. Het zijn alle namen die in 1960 met bloed besmeurd zijn, met het bloed van onze medemensen. Als één ding uit de revolutionaire omwentelingen die zich de laatste tijd aan de lopende band schijnen te ontwikkelen, duidelijk is geworden, dan is dat wel dit: dat wanneer er verband bestaat tussen militairen en de politiek, dat doorgaans een zeer bloedig verband is, en een per definitie in hoge mate ondemocratisch verband. Met huivering zien wij het aantal generaals in de wereld van de politiek toenemen...

Het dichtst bij huis, en daarom misschien nog wel het meest aansprekend, waren de troebelen in Algerije de afgelopen maand. Troebelen die overigens de verdienste hebben, één ding duidelijk te hebben gemaakt: de onhoudbaarheid van allerlei fraaie theorieën tegenover een opdringend nationalisme en een onstuitbare vrijheidsdrang. De Fransen in Algerije zelf hebben hun eigen positie onmogelijk gemaakt, het vreedzaam naast elkaar bestaan met de oorspronkelijke bevolking tot een illusie. De Franse houding heeft Ferhat Abbas gebracht tot de uitspraak dat, aangezien hij in het Westen nergens steun krijgt, hem wel duidelijk is wie de ware vrienden van het Algerijnse volk zijn. Een onplezierige uitspraak voor wie inziet, dat hij het toch zal zijn, die het in laatste instantie in Algiers voor het zeggen zal krijgen, alle ultra's ten spijt. Frankrijk kan zich voorbereiden op een nog aanzienlijk grotere golf repatrianten dan wij uit Indonesië te verwerken hebben gekregen. Gelukkig dat Frankrijk een groot en wijd land is, maar nog voor velen plaats is, maar ongelukkig het land dat zulke men-

sen zal moeten ontvangen. En ongelukkig het Europa, dat een toch vermoedelijk op zijn minst communistisch gezind land aan zijn zuidflank krijgt. Een onplezierig vooruitzicht, waarop wij ons evenwel nu moeten voorbereiden, maar het moet ons van het hart: wij hebben het ernaar gemaakt. Wij ja, want ook Nederland kan zijn handen niet in onschuld wassen, omdat het nooit protesteerde tegen het gebruik van NAVO-wapens in Algerije en in alle internationale organisaties de Franse bondgenoot door dik en dun steunde. Of dat in 1961 zal veranderen, is de vraag.

Nee, aan een verdere terugblik wagen wij ons maar niet. Laten wij met het oog op de toekomst nog even aandacht vragen voor een hoogst belangrijke voordracht die mevrouw dr. H. Verwey-Jonker, lid van de Sociaal-economische raad, nog niet zo lang geleden voor het Centraal sociaal werkgeversverbond heeft gehouden over de buitenshuis werkende gehuwde vrouw. Aan de hand van een omvangrijk feitenmateriaal, kon mevrouw Verwey tot de conclusie komen:

„Er is in Nederland nauwelijks sprake van beroepsarbeid van de gehuwde vrouw. Wil men de ongetwijfeld aanwezige latente arbeidsreserve uit deze categorie aantrekken, dan is een klimaatsverandering dringend noodzakelijk.”

Huiselijker gezegd: aan de omstandigheden (een belastingpolitiek die het financieel voordeel van dat werk vrijwel en in sommige gevallen zelfs meer dan teniet doet, dubbele ziekenfondspremie e.d.) zou nog heel wat veranderd kunnen worden om het de vrouw aantrekkelijker te maken haar krachten aan de maatschappij dienstbaar te maken. Aan die omstandigheden kan, aldus mevrouw Verwey, ook door het bedrijfsleven wel wat worden gedaan, wil het de „concurrentie met de verzorgende beroepen en het onderwijs” kunnen volhouden, wanneer deze gehuwde vrouwen eenmaal bereid zijn gebleken zich te laten aantrekken:

„De resterende stimulerende maatregelen liggen alle op het terrein van het vergemakkelijken van de gezinstaak(...). Men denke aan schoolkantines en kleuterverblijven, aan andere winkelsluitingstijden en aan supermarkets. Architecten zullen meer met de werkende vrouw rekening moeten houden en kinderachtige belemmeringen als het niet in vaste dienst benoemen van leerkrachten en het achterstellen bij promoties zullen geheel moeten verdwijnen.”

Begin november is in het Sociaal Instituut Leo XIII in de Ciudad Universitaria te Madrid

„La escuela de periodismo de la Iglesia”, de school voor de journalistiek van de Kerk, officieel geopend, waarover De (Katholieke) Standaard te Brussel o.a. het volgende schrijft:

„Het konkordaat tussen Spanje en de Heilige Stoel erkent het recht van de kerkelijke overheid om elke vorm van openbaar onderwijs te organiseren en te leiden. Op grond daarvan heeft Madrid in de oprichting van deze school toegestemd, „teneinde de Kerk in staat te stellen katholieke journalisten op te leiden voor haar eigen publikaties.” Daarbij wordt niet verheeld dat de staat ook voordeel van een goede journalistieke opleiding kan hebben. Na vastgesteld te hebben dat deze school geheel onder de verantwoordelijkheid van de Kerk valt, stelt de staat enige voorwaarden aan de officiële erkenning van de diploma's van deze katholieke school. De Kerk is vrij de professoren aan deze school te benoemen, met dien verstande echter dat voordien het ministerie van voorlichting hiervan in kennis moet worden gesteld, dat na zal gaan of er geen „algemeen politieke moeilijkheden” aan deze benoeming verbonden zijn.” Nog steeds spelen Franco en de paus onder één hoedje.

Bij de uitgeverij J. J. Romen & Zn. (Roerman en Maaseik) is onlangs een populair-wetenschappelijk boek verschenen, Wonderwereld der natuur, geschreven door prof. Albuin Mair (Nederlandse bewerking van H. Blaauw onder supervisie van drs. Th. J. L. J. Postmes; wij vermelden het er maar bij, want bij sommige uitgevers weet je nooit of die „bewerking” niet fundamenteel afwijkt van de oorspronkelijk tekst). De auteur beëindigt zijn boek met de volgende beschouwing:

„Geloof is geen wetenschap en

De redactie van Mens en Wereld wenst alle lezers een voorspoedig nieuwjaar in vreedzame wereld

wetenschap geen geloof. Ofschoon beide gebieden gescheiden zijn, ziet het er steeds meer naar uit, dat deze twee werelden elkaar niet tegenspreken, maar dat de weg van de wetenschap naar dat laatste schijnt toe te buigen... Zo wordt de wetenschap ongewild steeds meer een wenselijke, maar niet noodzakelijke steun van het geloof. De moderne wetenschap bespeurt Gods adem in de natuur, in de wonderlijke, kleinste wereld van het atomaire en elementaire evenals in de grenzeloze kosmische ruimte.”

Dit alles (uiteraard) zonder enige bewijsvoering, want dat past niet in het katholieke straatje. Men zou met evenveel (en waarschijnlijk zelfs meer) recht het tegendeel kunnen beweren, maar laten we dat maar laten: de bescheidenheid van de heren godsdienstige interpreteerders is nu eenmaal niet groot genoeg om de relativiteit van de wetenschap te kunnen verwerken.

Hadden we het in ons vorig nummer over pornografische en semi-pornografische lectuur, het zal de lezer goed doen dat daar nu eindelijk eens wat aan gedaan gaat worden. In De Kleine Krant van De Groene vonden we namelijk het volgende bericht: *„In zijn strijd tegen de pornografie in Nederland, zal minister Beerman in de toekomst het bloot steviger aanpakken.”* Het lijkt ons een sterkende gedachte om het nieuwe jaar mee te beginnen.

De vreemdeling

Laat mij alleen.

dit is de tweesprong onzer wegen.

gij hebt mij tot den versten rand geleid,

maar keer hier om, ween niet.

gij kunt den laatsten tocht naast mij niet schrijden,
noch ik met u, gij gaat hem eens alleen.

gij zijt mij nochtans onverdeeld verpand:
ik heb uw bloed den donkren kus gegeven
van hen, die boven dood en leven
ontstegen zijn. ik ben hun afgezant.

ik beid uw komst.

wij zullen eens den zwarten wijn
van dood en donker uit één beker drinken,
wij zullen stromend in elkaar verzinken
en eeuwig zijn.

vaarwel.

ik keer niet weer.

maar gij komt zelve, later.

vaarwel, het water

roept voor de derde keer.

Uit: H. Marsman - Verzameld werk, Amsterdam, 1960.
Em. Querido's Uitgeverij N.V.

Generaties kweken

Het stond midden november op de huid van dag- en weekblad geschreven: TWEN IS UIT/ TWEN IS UIT/ IN DE/ BOEKHANDEL/ BIJ ALLE/ KIOSKEN/ OP ALLE STATIONS/ OVERAL!

Op deze kortademige mededeling volgde de afbeelding van een pistooltje, en daaronder wederom: *twen*. Gevoelig als ik voor reclame ben, heb ik mij niet in het verborgene laten verleiden, maar ben ik openlijk naar een kiosk gegaan waar ik voor het luttele bedrag van één vijfentwintig een pak papier in handen kreeg: *Twen*. En nu maar lezen, een hele middag lang met rode oortjes. De nieuwe generatie van volwassenen zit in het verdomhoekje en wil nu eindelijk eens gehoord en gezien worden en niet langer zwijgen. De twennies hebben gelijk. Er moet nu eindelijk eens iets gezegd worden wat iedereen voor zich gehouden heeft, iets dat de jongeren die in 1945 peuter, kleuter, tiener of puber waren, aanspreekt. En wat spreekt meer aan dan de attributen van de snotneus: het krijt voor de lelijke schuttingwoorden en het wildwestspeelgoed; wat spreekt meer aan dan de romantiek van de hunkerende tiener? *Twen* heeft deze psychologie goed begrepen. Het omslag van het blad vermeldt een tekstje, dat een variant is op vele schuttingwoorden: **WIE DIT LEEST WORDT GEK.** Met de naam *TWEN* en het pistooltje vormt deze primaire prikkeling tot lezen de omlijsting van een schichtig, donker kijkend meisje, met sluik haar. Dat trekt, een meisje op het omslag! Hoe hunkerender de blik, hoe gretiger de consument.

Reclame-achtig of niet: *TWEN* is uit en we zijn bedrogen uitgekomen voor onze f 1,25 (Zes maal per jaar verschijnend. Abonnementsprijs een tientje. Het is beslist voordeliger per half dozijn).

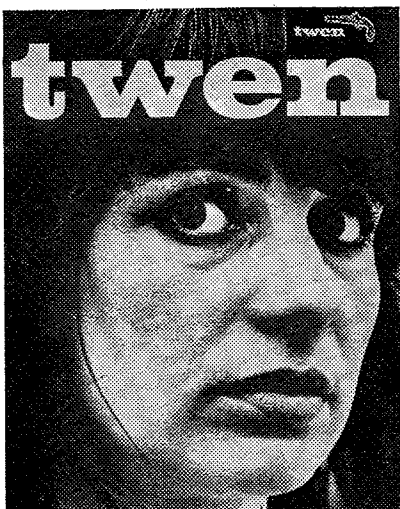
Hoe verslaat nu de generatie der nieuwe volwassenen onze tijd? Onderscheidt dit blad zich van het even luxueus uitgevoerde damesblad dat met kleurloze oppervlakkigheid angstvallig tussen de klippen van problematiek en redelijk denken manoeuvreert? In ieder geval doet de reclame in *TWEN* libellig en romance-achtig aan. Van de 102 pagina's bestaat een twintigtal uit officiële reclame, terwijl een twaalfstal bladzijden verkapt reclame is. In bijna een derde deel van het nieuwe blad trachten de reclame-tekstschrijvers de *twen* anno 1960, in suikerzoet doch onberispelijk Nederlands, de voor- trefelijkheid van bepaald onmisbare produkten op de huid te schrijven.

Proeft u mee?

Onze generatie van nieuwe volwassenen is hard, is nuchter, is eerlijk, wil niet bedrogen worden, koopt geen knollen voor suikergoed. Wilt u proeven?

RENAULT adverteert met: *Floride. Een droom van souplesse en vitesse. Bewonder de pure schoonheid. Kennis maken met de Floride... c'est une histoire d'amour.* Plaatje: *Floride* in droomlandschap. In vage contouren: een droompaartje. **LOVABLE:** *Een Lovable bra is vrijheid! En wie vrij is vliegt op vleugelen dwars door deze tijd, die voor jou een geheim bewaart dat je zelf mag ontdekken... Die een eigen romantiek kent, door Lovable begrepen: de grootste bra-makers van Amerika... Een Lovable-bra... dat is jeugd en spanning, dat is de contour die je jeugd het accent geeft van deze boeiende tijd...*

Ik staak het citeren van dit heerlijk proza. Verrukkelijke teksten vindt u nog bij STURKA, CABALLERO, KOALA, HUNTER, HEINEKEN, FAAM, TAMPAX, LASTINA, etc.

Door deze dertig procent reclame in *TWEN* komen we een motief dat mede aanleiding geweest is tot de uitgave van dit blad, op het spoor. In het nummer van 19 november van Vrij Nederland deelt Tijwelaar schouderklopjes uit aan redactie en initiatiefnemers van *TWEN*. Enkele jongelieden die het „rumoerige, eigenzinnige naoorlogse geslacht” vertegenwoordigen, hebben contact gezocht met het Duitse blad *TWEN*. De reclamewereld, in Nederland, zat om een dergelijke publikatie te springen. Het blad is er gekomen.

Wij weten nu wel genoeg. Ik wil hier slechts vaststellen, dat een blad dat zichzelf respecteert, eisen dient te stellen aan de tekst van de *gehele* inhoud. Wellicht kan een blad in luxe opmaak niet buiten de advertisement-verleiders. Ik belijd oprecht mijn kortzichtigheid. *TWEN* blijft evenwel een compromis. In onze tijd vallen compromissen evenwel niet op.

Semi-reclame

Volgens de regel dat vorm en inhoud één dienen te zijn, manifesteert *TWEN* zich met zijn oppervlakkige inhoud in het raam van oppervlakkige reclame. Een aantal respectabele scribenten plegen hun stukjes waarmee zij de huid van deze tijd volkalken. Tom Pauka's artikel *Gij in uw klein hoekje*, over allerlei belangrijke en onbelangrijke lieden, doet mij denken aan Stan Huygens' Journaal, uit De Telegraaf. Wat Simon Vinkenoog ertoe gebracht heeft *Barbaren van het Leidseplein* te schrijven, is mij niet duidelijk. Na *Zolang te water* weten we, dat Vinkenoog gaarne choqueert. Met een ze-

Slot van pag. 1

toe afzijdig hielden. Hun lidmaatschap, hun gel- delijke bijdrage en hun toewijding zijn onmis- baar bij de vervulling van de gestelde taken.

Over het vraagstuk der verzuiling zegt de Nieuwjaarsbrief:

Het bestaan van de kerken en van het H.V. be- tekent op zichzelf nog allerminst verzuiling. Het is niet anders dan de uitdrukking van het feit dat er verschillende levensovertuigingen zijn. Tezamen dragen de aanhangers van de ver- schillende levensovertuigingen verantwoordelijk- heid voor elkaar en de anderen. De praktische activiteiten die uit het dragen van die verant- woordelijkheid voortvloeien, raken vele terrei- nen van bemoeienis met de mens, en daarbij mag en moet soms zelfs de eigen levensover- tuiging een zekere rol spelen. Eerst wanneer men weigert deze gemeenschappelijke verant- woordelijkheid, met name ten aanzien van lei- ding, apparaat, bureaus, scholing e.d., gemeen- schappelijk te dragen; en eerst wanneer men ont- kent dat het een gemeenschappelijke verant- woordelijkheid is, waarbij ieders recht op zijn eigen overtuiging strikt geëerbiedigd dient te worden, kan men spreken van de verzuiling.

Positief antwoord

Het moderne humanisme is een positief ant- woord op de vragen van de moderne mens. Het

ker genoeg beschrijft hij het bohémienleven rond het Leidseplein.

Het semi-reclamekarakter van *TWEN* wordt duidelijk door een prijzend stukje van Marinus Schroevers over de Renault Dauphine en door de would-be vlotte stukjes van Bibeb over de modeontwerpers Max Heymans en Dick Holt- haus, compleet met modellen. De reclame voor herenmode komt ook aan zijn trekken in een artikeltje: *Cardin, konfektie voor mannen*. Met dezelfde reclamebril dient men de drie bladzijden te lezen, die aan Max Factors nieuwe lipstick zijn gewijd. Journalistiek gezien is het niets anders dan misleidend, dat reclame en bij- dragen in artikelvorm niet degelijk van elkaar gescheiden worden. Een blad van enige allure had in het laatste geval zeker de vermelding „ingezonden mededeling” of „adv.” nodig ge- acht. Het artikel Na zessen klaar in Rotterdam is evenmin gespeend van affiche-elementen.

Enkele lichtpunten

Daar staat dan wel een uitstekend stuk over de Franse film, van Willy Berg, tegenover, en voorts een verhaal van Hugo Claus en een op- merkelijke fotomontage van het Frankrijk van de gloire en de armée, doch *TWEN* wordt door deze enkele lichtpunten niet gered van een mis- lukt eerste optreden.

Wat brengt *TWEN* aan actuele problema- tiek? Wat schrijft *TWEN* over de dreigende overbevolking? Wat over de seksuele nood? Wat over de lieden die Zuid-Nederland willens en wetens de oogkleppen aanbinden? Wat over de tentakels van de reclame waarin *TWEN* zichzelf verstrikt schijnt te hebben? Wat over de woningnood? Wat over de dreiging van de kernbepapening? Wat over de ondergeschikte positie die Nederland in de wereldpolitiek gaarne inneemt? Niets, niets, niets.

Door het gemis van het bovenstaande gaat *TWEN* aan de werkelijke actualiteit voorbij, om te mikken op de schijnwereld van goed- koop en duur vermaak, van jazz en mode. *TWEN* mikt niet op het publiek van jongeren rond de drieëntwintig, maar op het volkje rond de achttien jaar dat nog graag zonder pro- blemen wenst te leven. Daarmee bedriift *TWEN* een sublieme psychologie. De tieners willen ouder schijnen dan zij zijn, de vijfentwintigers jonger. Ik geef de redactie van *TWEN* de raad de naam van het blad te wijzigen in *TEN*. Wellicht brengen kritische lezers *TEN* op het denkniveau van de *twen*. Men geve de hoop niet voortijdig op.

Fries de Vries

humanisme zal zich bij het zoeken naar dit antwoord niet beroepen op onomstotelijke waarheden. Het zal steeds bereid moeten zijn de weg open te breken naar nieuwe menselijke mogelijkheden. Het zal daardoor de benauwe- nissen van een benard heden kunnen doorstaan en ondanks alles voort kunnen gaan op een weg die het eenmaal gekozen heeft. Alleen zo zal het mogelijk zijn deel te hebben aan verleden en he- den, maar ook aan de toekomst.

Vandaag is het nieuwe jaar begonnen maar eigenlijk is iedere dag een nieuw begin voor degene die het leven aandurft en vertrouwen heeft. Vertrouwen in de mogelijkheden van zichzelf en zijn medemensen, zich daarbij er- van bewust dat ieder tot alles in staat is, ten- kwade en ten goede. Het zal ook in 1961 onze taak zijn de mens te helpen werkelijk mens te worden. Dat wil zeggen: de mens te helpen zich zelf te helpen. Want alleen zo kan de mens be- schikken over zijn vermogen tot toewijding, zelfontplooiing en zinvolle arbeid. Daarom legt het H.V. zo sterk de nadruk op praktische verbondenheid. Of deze overtuiging en deze le- venshouding ons zullen beschermen tegen de dreiging van willekeur, chaos, oorlog en atoom- bom weten wij niet. Maar wel weten wij dat het in stand houden van de scheppende krach- ten de eerste voorwaarde is voor onze eigen toe- komst en voor die van onze kinderen.

Arthur Schopenhauer (II)

(1788-1860)

Andere problematiek

Schopenhauer's optreden betekende het einde van de idealistische, in wezen optimistische Duitse wijsbegeerte met zijn grote vertegenwoordigers: Fichte, Schelling, Hegel.

De problematiek, waarvoor de wijsbegeerte zich nu interesseert is een andere dan die van de grote negentiende-eeuwse metafysici. Maar is ook het existentialisme, dat de mens tekent als „geworpen” in een hem vreemde wereld – althans in dit opzicht – niet verwant met de visie van Schopenhauer, ook al wijst dit existentialisme zijn metafysica af?

Bekend is de mythe van de Griekse sphinx, welke de mensen een raadsel opgaf en degenen, die dit niet konden oplossen, verslond. Oedipus vond het antwoord, hij overwon de sphinx door zijn rede. Zowel de Grieken als de mens van de twintigste eeuw zijn er zich echter ondanks Oedipus van bewust, dat het levensraadsel niet opgelost kan worden door de ratio alléén. Schopenhauer en na hem Eduard von Hartmann en Freud hebben aangetoond hoe het rationele denken zijn beperkingen heeft, ja volgens Schopenhauer „de lakei is van de wil”. Hij heeft de moderne mens zijn diepste wezen getoond, zijn driften, begeerten en angsten, waartegen de ratio vaak machteloos staat. Het is een pessimistisch beeld, ongetwijfeld, maar niemand zal deze waarheid nu in „de eeuw van de psychologie” (Heymans) meer willen bestrijden ook al heeft deze waarheid – zoals elke waarheid trouwens – zijn beperking en eenzijdigheid.

Kan de mens zich bevrijden van deze levenswil, deze blinde begeerte? Ja, zegt Schopenhauer en wel door de „Verneinung des Willens zum Leben”. We stuiten hier eigenlijk op een inconsequentie in zijn filosofie. Wanneer de mens neen kan zeggen tegen dat wat de grond van zijn wezen is, dan moet er toch nog een ander element in het spel zijn, dat inderdaad de kracht en de mogelijkheid heeft om neen te zeggen. De mens, zo verkondigt de profeet van het pessimisme, moet zich bevrijden van deze levenswil en een „willenreines Subjekt des Erkennens” worden, de wereld zien als de mysticus, zonder begeerte, bevrijd van de wil, niet langer een gedrevene.

Toen de grote mythische zanger Orfeus in de onderwereld de lier bespeelde, was ieder één en al oor en het rad waaraan de misdadiger Ixion als straf werd rondgewenteld (voor Schopenhauer het beeld van de door begeerte gedreven mens) stond stil.

Waarde van de kunst

Bij de aanschouwing van het schone – dit kan een kunstwerk zijn, doch ook de natuur – gaat de mens geheel op in het aanschouwde, zijn geest is niet langer gebonden aan de wil. Schopenhauer spreekt hier dan ook in navolging van Kant van een belangeloos welbehagen, een „ongeïnteresseerde” beschouwing.

Goethe schreef:
„Die Sterne, die begehrt man nicht,
Man freut sich ihrer Pracht”.

Het schone immers ontroert ons, wij gaan er in op, maar het wekt geen begeerten en verlangens. Het esthetische krijgt hier dus tegelijk een ethische waarde.

De kunst troost en verheft de mens: „Wij vieren onze Sabbath van de tuchthuisarbeid van het willen.” Schopenhauer heeft hier een oude waarheid op nieuwe wijze onder woorden gebracht en ingepast in zijn metafysica. Een oude waarheid: Vanaf de oudste tijden immers

heeft de mens de schoonheid ondergaan, ook al was zij aanvankelijk gebonden aan het religieuze. Ook was al lang bekend, dat kunst en wel in het bijzonder muziek een gunstige invloed heeft op de menselijke geest en een kathartische, therapeutische werking heeft.* Reeds Pythagoras en zijn school (plm. 550 v. Chr.) wezen hierop.

De werking van muziek op de menselijke psyche is sterker dan die van welke andere kunstvorm ook. Muziek staat los van ideeën en voorstellingen. Zij is volgens Schopenhauer onmiddellijke uitdrukking van de Oerwil zelf. De andere kunsten tonen ons schaduwen, de muziek spreekt van het wezen zelf. Zij drukt niet een bepaalde willekeurige stemming van vreugde of smart uit, maar de droefheid, de goedmoedigheid, de wanhoop.

Uit de wijze, waarop Schopenhauer over kunst en muziek schreef, blijkt, dat hij zelf een zeer kunstgevoelig mens was. Naast de lectuur van grote schrijvers als Seneca, Montaigne, Goethe, Meister Eckhart, Bacon, Shakespeare (Shakespeare stelde hij boven het klassieke drama), Cervantes, Petrarca en Byron had ook de muziek zijn grote liefde. Vooral Beethoven bewonderde hij. Schopenhauer's opvattingen over muziek zijn van grote invloed geweest op de Duitse romantiek en het Franse symbolisme. Wagner had een grote verering voor Schopenhauer en zond hem een exemplaar van zijn „Ring des Nibelungen” met een opdracht.

Resignatie

Wanneer in de mens het besef ontwaakt van de zinloosheid en ijdelheid van alle dingen, van alle streven en begeren, dan groeit in hem tegelijk het verlangen („eine schwere und schmerzliche Selbstüberwindung”) zich los te maken van een wereld, die slechts met het woord „waan-zin”, aangeduid kan worden.

Zoals wij reeds eerder opmerkten, wij stuiten hier op het zwakste punt in Schopenhauer's filosofie. Hoe kan de mens de Wereldwil, het absolute verloochenen, waar hij immers zelf deel, objectivatie van de Wereldwil is? Hoe kan hij zich losmaken van de „Triebgebundenheit des Willens”, van (om een Freudiaanse term te gebruiken) het lustprincipe? Wie *bewust* (en hier erkent Schopenhauer toch ook weer het vermogen van de geest) de ellende van deze wereld ziet en voelt, wendt zich af van de wil tot leven. „Ihm schaudert jetzt vor dessen Genüssen, in denen er die Bejahung desselben erkennt. Der Mensch gelangt zum Zustande der freiwilligen Entsagung, der Resignation, der wahren Gelassenheit und gänzlichen Willenlosigkeit.”

De kunst geeft de mens geen durende bevrijding, het lijden immers blijft inherent aan zijn bestaan. Maar wat leert de mens door zijn lijden, als hij dit lijden niet langer ontvlucht in de roes van allerlei voorbijgaande genoegens? En hier geeft Schopenhauer een antwoord, dat mijns inziens het belangrijkste is van zijn gehele filosofie: Aan deze mens heeft zich „im Uebermass des Schmerzes, das letzte Geheimnis des Lebens offenbart, dass nämlich das Uebel und das Böse, das Leiden und der Hass, der Gekälte und der Quälerei... an sich Eines sind.” Vóór hem had de Indische wijsbegeerte hetzelfde gezegd: „Tat twam asi”, Dat zijt Gij. Deze erkenning voert de mens tot resignatie, hij heeft zich losgemaakt van zijn eigen individuele ik en het lijden ervaren als fundamenteel voor al het bestaande en daarmede tevens zijn eenheid met al dit bestaande erkend en aanvaard. Een waarlijk groot mens is hij „der nicht seine Sache sucht”. Hiermede heeft

hij zich tegelijk ontworsteld aan de greep van de Wereldwil, die hem maakte tot een gedrevene, onbewust, onwetend van de zinloze rol, die hij in het drama „wereld” speelde.

Medelijden centraal

Het medelijden heeft in Schopenhauer's wereldbeschouwing en ethiek een centrale plaats gekregen. Gegrepen door medelijden, „das grosse Mysterium der Ethik”, heeft de mens zich onthecht aan eigen egocentrische begeerten en richt zijn verlangen zich nog slechts op het verlichten van het leed van anderen. Schopenhauer toont zich hier een geestverwant van het boeddhisme. Het offer van de wil tot leven brengt verlossing en bevrijding van het lijden dat voortvloeit uit de egocentrische wil. De kunst kan de mens slechts voor enkele momenten verlossen, de heiligheid betekent een duurzame bevrijding. Hoe staat Schopenhauer echter tegenover de zelfmoord, welke men immers ook als de laatste consequentie van het pessimisme zou kunnen beschouwen? Deze wees hij zeer beslist af. „De zelfmoord is geen ontkenning, maar integendeel een hartstochtelijke bevestiging van de levenswil.” Want, zo zegt Schopenhauer, de zelfmoordenaar ontvlucht het lijden en de smart en daarmee sluit hij de mogelijkheid uit van loutering en verlossing dóór de smart, een conclusie die niet alleen wijsgerige, maar ook psychologische betekenis heeft. (Slot volgt)

P. Krug

* Allerlei belangwekkende gegevens over dit onderwerp vindt men in „Musik in der Medizin; Beiträge zur Musiktherapie”, herausgegeben von Dr. H. R. Teirich. Stuttgart Gustav Fischer Verlag, 1958. 193 pag.

Lichtjes

door Wladimir Koroljen

Eens, lang geleden, op een donkere herfstavond, voer ik over een sombere Siberische rivier. Plotseling flikkerde, in de bocht van de rivier, vóór ons onder de donkere bergen, een lichtje op.

Het schitterde helder, sterk en nabij... „God-dank!” zei ik verheugd, „dichtbij is een onderdak!”

De roeier draaide zich om, keek over zijn schouder naar het licht en boog zich weer apathisch over de riemen.

„Het is nog ver!”

Ik geloofde hem niet: het lichtje was er toch, opflikkerend uit een onbegrensde duisternis. Maar de roeier had gelijk: het bleek inderdaad nog ver te zijn.

Het is een eigenschap van deze nachtelijke lichtjes naderbij te komen en de duisternis te overwinnen, te schitteren, een belofte te geven en te lokken door hun nabijheid. Het schijnt alsof twee of drie slagen met de riemen voldoende zijn en het einde van de reis is volbracht... Maar intussen – hoe ver is het nog!...

En nog lange tijd voeren wij over de inktzwarte rivier. Bergspleten en rotsen doken op, verschenen en verdwenen, achterblijvend en zich verliezend naar het scheen, in een oneindige verte, maar het lichtje vóór ons was er nog altijd, schitterend en lokkend, – nog steeds even dichtbij en nog steeds éven ver...

Ik herinner me nu nog vaak die donkere rivier, in de schaduw van de rotsige bergen en dat bewegelijke lichtje. Vele lichten lokten ons vroeger en later door hun nabijheid. Maar het leven stroomt nog altijd voort tussen deze zelfde donkere oevers en de lichten zijn nog ver. En weer moeten wij ons buigen over de riemen...

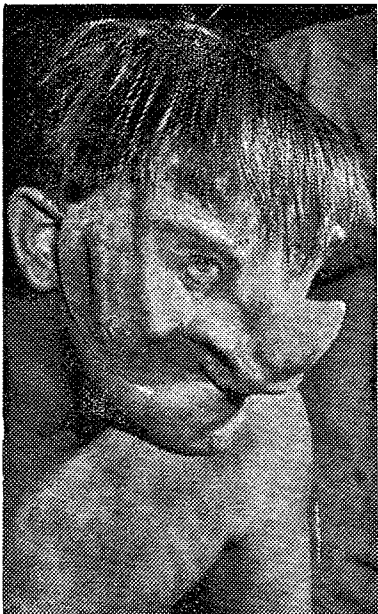
Maar toch... ondanks alles zijn er vóór ons – de lichtjes!...

(Uit het Russisch vertaald door P. Krug)

Frans toneel

De griep heeft mijn schouwburgbezoek besnoeid, maar nu de redactie in bijna roerende termen aandringt op hervatting van deze toneelpraatjes, zal ik het maar weer proberen. Ik had dit begin willen uitstellen tot ik ook zou kunnen schrijven over Sartre's aanstootgevend stuk, dat aan zoveel sprekers in provinciale Staten en gemeenteraden protesten ontlokt, maar daarmee moet ik wachten tot een volgende maal: ik heb het al wel gelezen, maar de vier uur durende voorstelling nog niet gezien. De stukken, waarover ik wel kan schrijven, zijn toevallig allemaal van Franse bodem: drie blijspelen en twee stukken met tragische accenten. Het hupse niemendalletje van Sardou, *Cyprienne*, waarvan de schrijver wel nooit vermoed zal hebben, dat het na tachtig jaar weer opgehaald zou worden, geeft Mary Dresselhuys gelegenheid opnieuw te overtuigen van haar in dit genre formidabel talent.

Het zich vervelende vrouwtje, dat verlangend uitziet naar een wet, die echtscheiding mogelijk zal maken, maar als de wet er eenmaal is, zich laat heroveren door haar echtgenoot, die het

Medespeler uit „Rhinoceros”

klappen van de zweep uitstekend blijkt te kennen, wordt door haar met een overrompelende charme gespeeld, en Joan Remmelts geeft haar voortreffelijk partij. Je houdt er, zoals dat dan heet, „niks van over”, maar het is zonder twi-
fel een plezierig avondje uit.

Aanzienlijk meer diepgang bergt Ionesco's tragi-komisch *Rhinoceros*. Door wat ik tot dusver van deze experimentele toneelvernieuwer had gezien, waren mijn verwachtingen niet al te hoog gespannen, maar de verzorgde vertoning van de Nederlandse Comedie onder regie van Henk Rigters heeft mij voor dit stuk volledig gewonnen. Het eenvoudige mannetje Bérenger moet het beleven, dat de mensen in zijn omgeving stuk voor stuk in rhinocerossen veranderen, maar temidden van deze angstwekkende rhinoceritis, die allen aantast, houdt hij zich staande: hij wil mens blijven! Dit zinrijk onzinnige verhaal, dat men zou kunnen omschrijven als een wrang-komisch protest tegen het conformisme, doet het op het toneel uitstekend, en Johan Walhain was beklemmend echt

als de nietige eenling die tegen de stroom oproeit. Ook de anderen, onder wie Paul Meyer nog bijzonder opvalt, leveren heel knap spel. Ik kan deze voorstelling warm aanbevelen.

Het derde blijspel, *Een mal meisje* van Marcel Achard is een karakter-komedie zoals De Bolle er een was, en weer toont Achard zich een meester op alle wapenen van het toneel: levende mensen, een boeiende situatie, en een sprankelend geestige dialoog. Het kamermeisje Josepha, die er last van heeft dat haar lichaam soms anders wil dan haar hoofd, wordt naakt en bewusteloos met de revolver in haar hand gevonden in haar dienstbodenkamer, en naast haar het lijk van de huisknecht-chauffeur, haar minnaar. Het is, allen zijn het erover eens, een eenvoudige zaak, maar de rechter-commissaris, die vóór alles moet vermijden de invloedrijke bankier in opspraak te brengen, in wiens huis het drama zich heeft voltrokken, vervult deze taak maar slecht en verspeelt vastberaden zijn promotie-kansen om werkelijk recht te doen. Het is niet deze boeiende detective-geschiedenis, waar het Achard om te doen is, die is voor hem niet meer dan de achtergrond, waartegen hij laat uitkomen de persoon van de ontwapenend eerlijke Josepha, een pracht-exemplaar van wat Speenhoff eens noemde „een goedgezinde meid”. Deze rol zou geschreven kunnen zijn voor Myra Ward, in elk geval zij gaf er schitterend gestalte aan. Paul Steenbergen gaf als de rechter-commissaris weer dat vanzelfsprekende, moeiteloos overtuigende spel waarvan onze grootste acteur het geheim bezit, en de griffier en de bankier van Bas ten Batenburg en Leo de Hartog waren precies wat zij moesten zijn. Een voltref-fer van de Haagsche Comedie onder de zorgvuldige regie van Bob de Lange.

Vergeleken met Achard en die andere uitbuiters van alle mogelijkheden die het toneel biedt is Julien Green, de auteur van *Het Zuiden*, kennelijk iemand, voor wie het toneel zeker niet het natuurlijke medium is om zich te uiten. Green heeft bekendheid verworven als romanschrijver en aan dit stuk is dit goed te merken. Er is een vermoeiend teveel aan bijwerk, dat in een roman wellicht zou bijdragen tot versterking van de sfeer, maar hier alleen maar afleidde van het toch al niet gemakkelijk te herkennen grondbotief. Men heeft pijnlijk gesproken over de uiterst kiese manier, waarop hier de homosexualiteit aan de orde wordt gesteld, ik vraag mij af of deze kiesheid hier niet ontaardt in onduidelijkheid. Ik had het stuk gelezen, maar anders had ik er misschien even weinig van begrepen als nu vele toeschouwers blijkens hun uitlatingen deden.

Het drama voltrekt zich aan de vooravond van de Amerikaanse burgeroorlog. De Pool Ian Wiczewski, luitenant in het leger van de Noordelijken, logeert in het Zuiden op de plantage van zijn vaderlijke vriend Broderick. Daar komt hij plotseling te staan tegenover de knappe jongeman Eric MacClure, en deze ontmoeting wordt voor hem het moment der herkenning: hij wordt zich bewust van zijn diepste neigingen, die hem tot eenzaamheid veroordelen. Hij tracht nog een uitweg te vinden, vraagt Brodericks dochter ten huwelijk, maar wordt afgewezen, vraagt het hem liefhebbende nichtje die hij tevoren honds behandeld heeft om vergeving, die hem geweigerd wordt, en dwingt dan tenslotte Mac Clure tot een duel, waarin hij zich niet verdedigt. Als Regina zich snikkend op zijn lijk werpt, en haar liefde die zij zichzelf niet durfde bekennen, uitspreekt, valt het eerste kanonschot: de burgeroorlog is begonnen.

Het melodramatisch karakter van het stuk, dat waarschijnlijk ook uit dit resumé spreekt,

werd voor mijn gevoel nog versterkt door de zware regie van Richard Flink. Aan het spel lag het niet: Coen Flink en Annet Nieuwenhuyzen, beiden van de Haagsche Comedie overgegaan naar Theater, hebben als de tragische luitenant en het door liefde verteerde nichtje prachtig gespeeld en de jonge Eric Schneider

Toneelpraatje

debuteerde bijzonder gelukkig in de rol van MacClure. Men kon dit spel met bewondering volgen, men kon ook geboeid luisteren, maar de ontroering, die had moeten komen, is bij mij althans weggebleven.

De gaafste herinnering aan belangrijk toneel heeft mij de voorstelling van Anouilh's Becket gelaten. De figuur van Thomas Becket, de losbandige vriend van koning Hendrik II, die door een gril van de koning tot aartsbisschop van Canterbury wordt benoemd en de aan hem toevertrouwde „eer van God” – het stuk heet Becket ou l'Honneur de Dieu – zo krachtig verdedigt, dat deze hem tenslotte in zijn kathedraal laat doden – deze figuur laat blijkbaar de toneelschrijver niet los. Eliot heeft hem het eerst tot de hoofdpersoon gemaakt van „Murder in the Cathedral”, nu volgt Anouilh, en Guttman's gezelschap Ensemble belooft ons Curdmantle, een stuk van een naar ik meen Amerikaans auteur, dat hetzelfde onderwerp behandelt.

Anouilh richt zijn aandacht niet alleen op Becket, maar minstens evenzeer op de in zijn warme vriendschap teleurgestelde koning, en men krijgt het gevoel dat deze hem nader aan het hart ligt dan de ook in dit stuk wat raadselachtig blijvende Becket. Maar hoe dit ook moge zijn, Anouilh heeft deze geschiedenis van een vriendschap boeiend en bijwijlen ontroerend verteld, en de Haagsche Comedie heeft er onder de bezielende regie van Joris Diels een rijke en prachtige voorstelling van gemaakt. Frans van der Lingen, die zich heeft ontwikkeld tot een onzer eerste acteurs, was een ten volle overtuigende Becket en Bob de Lange gaf zijn groot talent aan de vulgaire maar in zijn verdriet ontroerende koning. Maar de hele bezetting was voortreffelijk. Wie van toneel houdt, mag deze voorstelling niet overslaan.

Laat ik tenslotte nog even met verwaarlozing van mijn titel een waarschijnlijk overbodig woord van aanbeveling laten horen over My fair lady. Ik zou niet graag willen dat de musical de gangbare vorm van toneel werd, maar ik heb de allercharmantste voorstelling met onverdeeld genoegen gezien.

Libbe van der Wal

Het menselijk bestaan

„Voor zijn probleem bestaat er slechts één werkelijke oplossing: de waarheid onder de ogen te zien, te erkennen dat hij in de grond der zaak alleen en eenzaam staat te midden van een voor zijn lot onverschillig universum en te aanvaarden, dat er geen enkele macht boven hem staat, die hem zijn eigen levensproblemen uit handen kan nemen. De mens moet de verantwoordelijkheid voor zichzelf volledig op zich nemen en evenzeer het feit erkennen, dat hij door eigen vermogens te gebruiken een zin aan zijn bestaan kan geven.”

Erich Fromm: „De zelfstandige mens.”

De existentiële filosofie (slot)

door Prof. Dr. C. A. Mennicke

De mens, kan men ook zeggen, staat onder een dubbele determinatie. Ontegenzeggelijk is hij overgeleverd aan de wetmatige samenhangen van prikkel en reactie, die in natuur en maatschappij heersen. Hij is er echter niet weerloos ten prooi aan. Hij kan zich ook laten bepalen door normen en waarden, die hem van de wet der reactiviteit betrekkelijk onafhankelijk maken. Hij hoeft niet terug te schelden als hij gescholden wordt. Hij kan zelfs het boos gemeende met het goed gemeende beantwoorden. En hij kan langs die weg tot een houding uitgroeien, die in een zeer bijzondere zin de zijne en niet die zijner omgeving is.

Maar hoe komen wij tot die normen en waarden, waaraan wij ons innerlijk leven en ons gedrag oriënteren? Wij mogen geen beroep doen op een zijnsstructuur, die wij door redelijk inzicht zouden leren kennen. Dan zouden wij terug vallen in een dialectisch en ontologisch filosoferen waarvan wij gezien hebben, dat het tot een miskenning van de existentiële situatie van de mens moet leiden. Wij moeten ook die normen en waarden uit de situatie (de existentie) van de mens kunnen afleiden en wel als mogelijkheden der realisering, waarvan het al dan niet aanvaarden aan de mens is overgelaten. Op dit punt deinst men over 't algemeen terug, wanneer men met het existentialisme geconfronteerd wordt. Wordt dan niet alles willekeur en komt niet alles op losse schroeven te staan? Bedenken wij echter een ogenblik: hoe ziet het er in de realiteit van 't leven uit? Heeft het stellen van absolute normen en waarden (afgezien daarvan, dat de redenatie daaromtrent altijd twijfelachtig blijft) ooit kunnen voorkomen, dat miljoenen er zich niets van aangetrokken hebben en leven alsof die normen en waarden niet bestonden? En het is duidelijk: overal waar het geloof teloor gegaan is (dat geen nog zo machtige autoriteit kan doen herleven) kan een normen- en waardebesef enkel en alleen door vrije ondervinding en door een vrij besluit opnieuw groeien. Ja, men zou kunnen zeggen: de existentie-filosofie moest geboren worden, opdat een diep geworteld normen- en waardebesef zou kunnen herleven. Want wanneer een mens, voor wie elke autoriteit en ieder autoritair geloof is komen te vervallen, zich op zijn situatie echt bezint, dan moet hij tot het inzicht komen, dat het aanschouwen van het oneindige hem geheel op zichzelf stelt. Dat het hem, als hij in de bezinning voet bij stuk houdt, niet meer geoorloofd is, een beroep te doen op de vervlochtenheid in natuur en maatschappij, waarin hij zich bevindt. Dat hij het meest eigene in hem, zijn eigenlijke zelf, in directe relatie moet trachten te brengen tot het oneindige; en hij zal ondervinden, dat hem bij deze poging een nieuwe, zinrijke zijnsmogelijkheid ten deel valt. En deze nieuwe, zinrijke zijnsmogelijkheid ligt in de realisering van een eigen persoonlijk leven in verband met de realisering der vrijheid in de samenleving. En hierin ligt dan besloten de mogelijkheid van een steeds opnieuw herboren worden van een normen- en waardebesef, dat aan de waardigheid van de mens beantwoordt.

Dialogische verhouding

Ook bij Abbagnano hebben we gezien, dat de realisering van een eigen persoonlijk leven van het „Mit-sein” niet los te maken valt. Hierover nog een afzonderlijk woord. Niet slechts het inzicht, dat wij zonder dit Mit-sein geen bestaan zouden hebben (omdat het ons voortgebracht heeft – een bepaald gezin, een bepaald volk en daarmee een bepaalde mensheid),

noopt ons er toe, dit Mit-sein te aanvaarden. Er komt de overweging bij, dat wij al onze bewustzijnsinhouden aan dit Mit-sein (in heel de cultuurwereld) te danken hebben. In hoofdzaak echter gaat het om de ervaring, dat wij ons zelf, de mogelijkheden van onze persoonlijke realisering, alleen in de omgang met de ander met de naaste, kunnen leren kennen. Want alleen in deze dialogische verhouding kunnen wij er over in het reine komen, in hoeverre wij ons niet meer laten bepalen door het gedrag van de ander, maar alleen door onze eigen diepste zelf, door deze onschokbare welwillendheid, die de omgang met het oneindige in ons doet groeien en voor wie de persoonlijke realisering en daarmee de vrijheid van de ander even belangrijk is als die van onszelf.

Op grond van dit inzicht, dat uiteraard alleen in verband met persoonlijke ervaring gewonnen kan worden, kan men dan gerust het volgende toegeven: er zijn overal ter wereld talloze mogelijkheden van persoonlijke verwerkelijking in de zuiver immanente zin van het woord. Ten slotte tracht iedereen van zijn aanleg en zijn situatie iets te maken en deze bezigheid houdt hem a.h.w. in het leven vast. En er is naast veel leed ook veel plezier aan verbonden, omdat de mensen er eenvoudig behagen in scheppen, actief te zijn en te genieten op het persoonlijk niveau, dat zij op grond van hun persoonlijke uitrusting en van hun situatie bereikt hebben. Wat dit betreft zou er geen problematiek zijn, als de mensen bij dit soort persoonlijk uitleven elkander niet in de weg stonden. En zij staan niet slechts elkander in de weg, zij verdrukken en beroven elkaar, zij zijn jaloers op elkaar en haten elkaar veelal wederzijds. Men kan constateren, dat de vele vormen van symbolisering van het oneindige (religieuze en filosofische) de samenleving dragelijker maken, omdat deze symbolisering de zelfstandige waardigheid van de mens voor de geest brengt en het besef levend houdt, dat

men niet weerloos aan zijn natuurlijke uitrusting en aan zijn situatie ten prooi is, maar dat een onafhankelijk persoonlijk leven, dat door-drenkt is van de eerbied voor de ander, zich kan ontwikkelen.

Eerbied voor de ander

Waarbij – in de bezinning voor het oneindige – de fijngevoeligheid voor de eigen tekorten en voor de behoeften van de ander toeneemt. Dit is de essentie van de existentie-filosofie dat deze krachten, die het waarlijk persoonlijk en gemeenschappelijk leven bouwen – dus die bouwen aan de verwerkelijking van de menselijke samenleving in de eigenlijke zin van het woord, – dat deze krachten niet te loor behoeven te gaan, als over religieuze symboliek en over wijsgerig-systematische opvattingen geen overeenstemming te bereiken is en dus wereldbeschouwelijk scepticisme ontstaat. Omdat deze krachten zich telkens weer zullen doen gelden, waar de mens zich van zijn existentiële situatie en van wat zij aan mogelijkheden inhoudt, bewust wordt.

Zo gezien vormt de existentie-filosofie de diepst mogelijke, in zich zelf rustende fundering van ieder echt humanisme. En wel van een humanisme, dat zich in de grond der zaak met alle religieuze symbolisering één weet. Zeker, de religieuze symbolisering levert altijd ook gevaren op. De annexatie van God voor zijn eigen menselijke – al te menselijke – doeleinden heeft zelfs een Bernhard van Clairveaux parten gespeeld. Maar het valt toch niet te loochenen, dat met de religieuze symbolisering altijd ook de relatie tot het oneindige gerealiseerd en daarmee de arbeid aan de persoonlijke verwerkelijking mogelijk gemaakt wordt. Zodoende manifesteert zich ook hier de vrijheid van de samenhangen der natuur en maatschappij en mag men het besef koesteren, dat een grote tegenbeweging tegen organisatie en massalisering, de verschijnselen, waarin de samenhangen van natuur en maatschappij in de huidige wereld hun neerslag vinden, gaande is. Deze tegenbeweging is het onverliesbaar zindragende in de menselijke situatie. En het existentieel filosoferen werkt mede aan de zuivering, verdieping en laatste fundering daarvan.

Ethische waarden in de internationale politiek

De „Internationale Spectator”, het tijdschrift van het Genootschap voor Internationale Zaken (Alexanderstraat 2, Den Haag) gaf in zijn nummer van 8 december een overzicht van de inhoud van het door de Stichting Grotius Seminarium te Wassenaar uitgegeven boekje „Ethical values in international decision-making”. Zowel dit artikel als het boekje zelf bevelen wij in de aandacht van onze lezers aan.

Prof. Gesina H. J. van der Molen behandelt de relatie internationaal recht en moraal. De in 1959 overleden ambassadeur van India, *Shri John A. Thivy* schreef over „Living and cooperating in one world”. Hij wijst erop dat het politieke aspect in de menselijke verhoudingen het meest op de voorgrond is getreden, waarom meer dan ooit tolerantie en een geest van broederschap nodig is. In tegenstelling tot het westen en de communistische wereld is de Indische instelling tot economie en politiek gebaseerd op de relatieve waarde der aardse goederen.

Prof. B. H. M. Vlekke behandelt in zijn artikel „Living and cooperating in one world in the general context of international relations” de rol van de staat in de internationale betrekkingen en de mogelijkheid van samenwerking tussen staten. Dr. Kwee Swan Liat geeft als

bijdrage een opstel over „The marginal man”, over de mens, die geboren en opgevoed is in een randgebied van een nationale of culturele traditie. De verlamme gedachte van een door onverzoenlijke ideologische systemen en politieke kampen verdeelde wereld is volgens hem geen werkelijkheid. *Harold Sprout* schrijft over de Amerikaanse doorsnee-mentaliteit.

Prof. Jacques Ellul analyseert in zijn artikel het begrip ethiek en stelt de problemen van een nieuwe internationale ethiek aan de orde. Indien men waarlijk een internationale ethiek wil opbouwen moeten alle vormen van nationalisme verdwijnen. *Mevrouw H. Verwey-Jonker* analyseert in haar bijdrage „International cooperation and the value system of the Netherlands” de Hollandse denkwijze, gekenmerkt door formalistische en legalistische trekken, waarbij morele principes en het geloof in rechtvaardigheid een grote rol spelen.

Dr. B. Landheer geeft in zijn „Remarks around the conference” een synthese van de verschillende visies. In zijn belangrijke bijdrage wijst Landheer o.m. op de noodzaak, dat wij in plaats van te denken in groepen, economische systemen en staten, leren hierachter de menselijke wezens te zien. Een behartigenswaardige opmerking!

P. K.

Flam in Nederland

De Belgische wijsgeer Flam sprak op 29 november 1960 voor de Bilthovense Kring in een uitverkocht huis over „De ontmoeting met denkers in het verleden”. Dit is een verheugend feit voor domineesland waarin de buitenkerkelijkheid toeneemt. Met kerkelijkheid heeft het optreden van Flam niets uit te staan. Een preek (een saaie vermaning) is er niet bij. Op beaming van hetgeen hij zegt is Flam allerm minst gesteld. Wel op tegenspraak, die in de discussie gestalte kan vinden, want het gaat erom dat de toehoorder tot een denkend bestaan komt (Vele mensen komen slechts tot een roddelend bestaan.)

Daarom sneert Flam ook de herdenkingen van „de grote filosofen uit het verleden”, die tegenwoordig aan de orde van de dag zijn. Wie met zijn tijd meegaat, die discussieert niet, maar die herdenkt. Het recentste slachtoffer hiervan is Schopenhauer geweest, die op 21 september jongstleden honderd jaar dood was, en men heeft toen vol ijver nagegaan, ook in Nederland, of deze oude kater tevens een wijze kater is geweest. Schopenhauer kan lachen, want aan het einde van zijn leven moet hij gezegd hebben: „Dasz in kurzem die Würmer meinen Leib zernagen werden, ist ein Gedanke, den ich ertragen kann, aber die Philosophieprofessoren meine Philosophie! — dabei schaudert's mich.” Een cultus van „de helden van de geest” kweekt een enthousiasme, dat met filosofie niets te ma-

ken heeft, doch dat slechts samenhangt met een behoefte aan heiligenverering.

Om filosofen uit het verleden te ontmoeten is een bepaalde verwantschap met hen vereist, moet men eerst zelf filosoof zijn, dat wil zeggen een denkend bestaan hebben. Alle filosofen behoren tot eenzelfde gemeenschap, een gemeenschap van vrije geesten.

Men ontmoet volgens Flam niet in perspectief, maar in profiel. Men maakt van de persoon die men ontmoet een profiel, dat wil zeggen een soort schets. Bij een volgende ontmoeting maakt men een volgende schets; met andere woorden we verzamelen over iemand profielen.

Eén der boeken van Flam heet dan ook „Profielen van Plato tot Sartre”. Alleen in een uiterste subjectiviteit kan men een filosoof uit het verleden ontmoeten. Flam ontmoet hen doorheen zijn eigen problematiek. Zo bijvoorbeeld Plato bij wie het probleem van de eenzaamheid voor hem fundamenteel is; zo Descartes die vechten kon en het gebed door het denken vervangen heeft; zo Marx in zijn problematiek der vervreemding; zo Nietzsche die een einde heeft gesteld aan alle waarborgen en uitdrukking heeft gegeven aan het niets.

Maar het gaat volgens Flam niet om de problematiek van Flam. Het gaat erom uw eigen problematiek te beseffen in het licht van de vraag: Mens wat hebt gij met uw leven uitgericht?

Jac de Roy

Het moderne huwelijk

„Het gemiddelde Amerikaanse meisje wordt onvoldoende voorbereid op het huwelijk en het moederschap. Zij voldoet niet aan de eisen die aan een moeder gesteld worden en wordt gekweld door gevoelens van minderwaardigheid en doelloosheid. Zij is humeurig en inconsequent.”

Deze mening verkondigde de Amerikaanse psycholoog dr. Morris B. Gross.

„Uit de statistieken blijkt niet, hoe ontstellend groot de schade is, die in een gezin wordt aangericht door een onrijpe, ontevreden moeder,” aldus dr. Gross, „en ook niet hoeveel echtparen op voet van oorlog met elkaar leven en slechts wapenstilstand hebben gesloten ter wille van de kinderen. Statistieken zeggen niets over seksuele misère, slopende spanningen en verwoestende vijandigheid.”

Als een der oorzaken van de onrijpheid van het Amerikaanse meisje noemde hij de verleidelijke voorbeelden van luxe en de films vol klatergoudfantasieën waarmee zij volgegoten worden.

Dr. Gross pleitte ten slotte voor de herwaardering van de rol van de vrouw in de moderne maatschappij. „Op die manier kunnen wij de leegheid en het bankroet van het gemiddelde moderne huwelijk overwinnen,” zei hij.

„Wij moeten onze dochters leren dat de ideale vrouw niet een soort van man is en dat opoffering en toewijding de grondslagen van een gezin vormen.”

Een pessimistisch beeld dus van het hedendaagse huwelijk in Amerika. Maar zijn er in Nederland niet zeer velen, voor wie dit oordeel van Dr. Gross óók geldt? Wij vrezen van wel.

Landdag van Socrates over kunst en zelfontdekking

Onder de titel „Functie van de kunst bij de zelfontdekking van de mens” hield Dr. Brandt Corstius een voordracht op de landdag van de Humanistische Stichting „Socrates”.

Onder zelfontdekking verstaan we hier het bewustzijn van de eigen persoon en van zijn relatie tot de wereld, terwijl we in deze zelfontdekking ook de wil tot deze ontdekking moeten onderstellen. De vraag is nu: Welke functie heeft de kunst hierbij? Kunst is dikwijls de vormgeving van de relatie van de kunstenaar tot de wereld. De ontmoeting met de kunst kan derhalve verhelderend werken op ons eigen bewustzijn van deze relatie. Natuurlijk heeft zij ook andere functies bijv. van esthetische, het uitbeelden van een stemming etc. en ook het aangenaaam bezig houden. Daarnaast is kunst een der mogelijkheden tot zelfontdekking. Niet de enige mogelijkheid, ook in het dagelijks leven, in de ontmoeting met de natuur, in het filosoferen etc.

De kunst doet dit echter op een geheel eigen wijze. We kunnen hier drie aspecten in onderscheiden. De relatie tussen persoon en wereld wordt nl. zeer direct gegeven, zeer essentieel en zeer volledig. Van Gogh heeft bijv. een invloed op de mensen uitgeoefend, die veel verder gaat dan de esthetische beleving van zijn schilderijen. Het medemenselijke, het medelijden, de gelijkheid van de mensen, laat hij duidelijk tot ons spreken. In dezelfde zin kan men de kunst van Rodin en de gedichten van Henriëtte Roland Holst beschouwen. In al deze werken komt de verhouding van de mens tot het leven, tot de medemens, tot de dood tot uiting. Juist in de leeftijd tussen 20 en 25 jaar kan deze functie van de kunst zeer sterk werken. De negende symfonie van Beethoven bijv. kan een ethische uitwerking hebben. Kunst kan echter alleen een dergelijke waarde bezitten als het ons mogelijk is, dat het ons raakt. Deze mogelijkheid is juist tegenwoordig zeer problematisch geworden.

Kunst nu soeverein

Een gezegde als „de kunstenaar is zijn tijd ver vooruit” geldt inderdaad voor Van Gogh, voor Willem Pijper etc. Er is echter moderne kunst, die al een halve eeuw oud is, en waarmee toch nog onvoldoende contact is, niet alleen voor diegenen, die deze kunst afwijzen, maar ook voor de welwillende belangstellenden. Ten tijde van de renaissance stond de kunst in dienst van de moraal en de theologie. Het was de tijd van de leerboeken van de kunst. Deze leerboeken bevatten doorgaans voorschriftenverzamelingen. Allegorische voorstellingen b.v. waren nauwkeurig voorgeschreven, zodat iedereen precies wist, wat met een bepaalde kunstuiging bedoeld werd. Dit is nu langzamerhand veranderd. De kunst is geen dienstmaagd meer van de theologie en de moraal, maar is soeverein geworden. Eerst in een optimistische geest ten tijde van Wagner en Zola. Deze laatste verkondigde, dat de literaire roman vertooidde, wat de wetenschap begon.

In onze tijd is de kunst een vorm geworden van de exploratie van de mens in de wereld. En wel uitgaande van de onzekerheid wat de mens en de wereld eigenlijk zijn. De kunst is niet meer zelfverzekerd en zeker niet meer optimistisch. Zij verkondigt geen vaststaande waarheden meer. De dichter van nu vertolkt niet meer zo zeer zijn eigen stemmingen, hij dicht over datgene, waar waarheid uitgehaald moet worden. Soms doet hij dit door een bepaalde volgorde van woorden te kiezen dan weer door een bepaald ritme te bereiken. Kortom hij experimenteert onophoudelijk en mist derhalve, evenals de lezer overigens, de bevrediging het gevonden te hebben. Sommige romanschrijvers zoeken de waarheid in bijzondere bewustzijnsstanden bijv. de droom.

Lezingen voor de radio

8 januari 9.45 uur (VARA): prof. dr. Libbe v. d. Wal: „En wat zegt de humanist daarvan?”

15 januari 9.45 uur (VARA): drs. F. P. Huygens „Spanning en overspanning bij het onderwijs”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

WILHELMINA GASTHUIS - AMSTERDAM

Voor de per 1 mei 1961 aanvangende opleiding voor het diploma A (ziekenverpleging) kunnen meisjes van 18 jaar en ouder, die een m.u.l.o.- of daaraan gelijkwaardige opleiding (b.v. diploma kinderverzorging, diploma I.N.A.S.) hebben genoten, worden geplaatst als

leerling-verpleegster

Aanvang der eerstvolgende vooropleidingen: 6 februari en 4 april 1961

Meisjes, die zich eveneens tot de ziekenverpleging aangetrokken gevoelen, doch bovengenoemde opleiding niet (volledig) hebben gevolgd, kunnen als

leerling-ziekenverzorgster

aan de opleiding voor het diploma ziekenverzorgster deelnemen.

Minimum-eisen: 2 jaar v.g.l.o. of nijverheidsonderwijs; leeftijd bij indiensttreding: 17½ jaar of ouder

Aanvang der eerstvolgende vooropleidingen: 16 januari (beperkt aantal plaatsen) en 17 april 1961

Uitvoerige inlichtingen omtrent salaris en overige voorwaarden worden op aanvraag gaarne toegezonden.

Brieven te richten aan de adjunct-directrice, te Helmersstraat 104.

Voor persoonlijke aanmelding bestaat gelegenheid op het spreekuur (dinsdag- en vrijdagmiddag van 14 - 15 uur) of na afspraak.

Een voorspoedig 1961

wordt U toegewenst
door de

Fam. Milikan

Beheerders

ERASMUSHUIS - UTRECHT

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in **Amsterdam** kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Het rassenprobleem	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

CREMATIE

is

waardig en piëteitvol

Inlichtingen worden U gaarne verstrekt door de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97
LIDMAATSCHAP: f 2.- PER JAAR

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75. Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.